

delen verschenen. Maar we zijn nog maar tot 1967 gevorderd, toen de grote vlucht van de Nederlandse ontwikkelingssamenwerking nog moest beginnen. Tussen 1967 en 1981 groeide de hulp immers eerst naar één en vervolgens naar anderhalf procent van het nationaal inkomen. Het is de vraag of de navenante toename van het aantal relevante archiefstukken in de slechts twee resterende delen goed verwerkt kan worden. Zou er geen vijfde deel voor deze belangrijke bronnenuitgave uitgetrokken kunnen worden? Dan zouden de ministers Udink (en Boertien), Pronk en De Koning elk met een zelfstandig deel recht gedaan worden. Ook de samenstellers van deze bronnenuitgave hebben dat zeker verdiend, op grond van de tot dus ver getoonde werkzaamheden.

Maarten Kuitenbrouwer

K. Lunshof, *Van polderen en polariseren. Dertig jaar Nederlandse politiek* (Amsterdam: Bert Bakker, 2004, 319 blz., €19,95, ISBN 90 351 2642 4).

‘Wie bijna dertig jaar journalist in politiek Den Haag is, kan veel vertellen’, begint Kees Lunshof zijn verhaal over de Nederlandse politiek van de laatste decennia. Het is te prijzen dat de nestor van het politieke commentaar in *De Telegraaf* de moeite heeft genomen vanuit zijn ruime kennis en ervaringen een studie van lange adem te produceren. Na zo lang korte stukken schrijven is dat geen geringe opgave, zoals J. L. Heldring weleens heeft verzucht. In een vlot tempo wordt de lezer door de recente politieke geschiedenis geleid. Dit boek gaat over Haagse politiek en de foto’s op de kaft van Den Uyl tot en met Balkenende maken duidelijk wie de hoofdpersonen in het verhaal zijn (al wil de copyright-pagina ons doen geloven dat het gaat om ‘de ongelovige Thomas’ van Caravaggio). In zijn beschrijvingen van de politieke hoofdpersonen schuwt Lunshof het persoonlijke oordeel niet. Het verbaast niet dat hij opvallend mild is over minister Wiegel en dat hij niet veel op heeft met Den Uyl, toentertijd al de *bête noire* van zijn krant, maar de scherpste oordelen bewaart hij voor de ‘kille, afstandelijke intellectueel Frits Bolkestein’, wat nog een van de vriendelijker karakterisering is. Lunshof heeft geen echte helden, maar Lubbers steekt ‘met kop en schouders’ boven de andere premiers uit en is alleen te vergelijken met Drees, al heeft ook hij heel wat steken laten vallen. De manier waarop Lunshof sommige bijfiguren in de hoek zet oogt in een boek wat minder prettig dan in een vluchtige krantencolumn, maar hij zal vinden dat de — altijd ‘ijdele’ — politici daar maar tegen moeten kunnen. Politiek is voor hem een aards bedrijf, belangrijk maar wel bedreven door nogal feilbare lieden.

Afgezien van de bijvoeglijke naamwoorden doet Lunshof overigens weinig pogingen de politici op een originele manier te karakteriseren. Den Uyl heet bij hem ‘de gedrevene’, Wiegel ‘een politiek dier’, Fortuyn ‘de spelbreker’ enzovoorts; alleen Bolkestein heb ik nog niet vaak als ‘een vreemde voetnoot’ zien kwalificeren — het klinkt bijna als rare borrelnoot. Het boek is eigenlijk een kroniek van een politieke periode, waarin weinig duidelijk is wat de auteur uit eigen ervaring toevoegt aan wat al bekend was uit het werk van journalisten, politicologen en historici. Het heeft geen wetenschappelijke pretenties, dus daarop moeten we het niet beoordelen, maar in een recensie voor de *BMGN* staat wel de vraag centraal wat historici aan het boek hebben. Het is naar mijn smaak te weinig een persoonlijke terugblik geworden. In de inleiding zegt Lunshof dat de journalist niet ‘het gehele verhaal’ kan vertellen, want hij zit niet aan ‘de hoofdtafels’ waar beleid wordt gemaakt, noch zit hij in de ‘keuken’. Dat is vast waar, maar de opmerking berust op een misverstand. Want wie zou wel het hele verhaal kunnen vertellen?

Wat zou dat moeten inhouden? Vanuit dat misverstand streeft Lunshof blijkbaar naar een maximale perspectiefloosheid die aan het verhaal iets flets geeft. Gek genoeg ontbreken de anekdotes die een verhaal als dit niet alleen levendig maken, maar die mits goed gekozen ook wezenlijk aan het inzicht bijdragen. Vanuit het oogpunt van de historicus die een dergelijk boek wil lezen als niet alleen secundaire literatuur maar ook als bron, stelt het boek teleur. Waar ik, bij wijze van terugblik of autobiografische kanttekening, graag iets had gehoord over de beperkingen van het journalistieke metier, de kracht van de politieke journalistiek en haar zwakheden, daar moeten we het doen met een handboekenoverzicht. En dat is ook nog eens nogal snel opgeschreven. De liberale columnist Gerry van der List heet in dit boek Van de(r) Last en staat als Gerry van der Last in het register, en de redacteur van de uitgever heeft niet de moeite genomen de grammaticale en stilistische onzuiverheden uit de tekst te halen. Dat is jammer. Dertig jaar journalistieke ervaring hadden een zorgvuldiger redactie verdiend, maar vooral ook het persoonlijke boek dat Lunshof vanuit zijn brede ervaring had kunnen schrijven. Laten we hopen dat hij dat alsnog gaat doen.

Henk te Velde

Macht, machinaties en musea. Jan van der Hoeven, Hermann Schlegel en hun strijd om het Rijksmuseum van natuurlijke historie te Leiden

H. L. DE JONGE

1 *Inleiding*

In 1858 brak rondom het Rijksmuseum van natuurlijke historie in Leiden een hoogoplopende machtsstrijd uit. Hoofdrospelers waren de Leidse hoogleraar in de natuurlijke historie Jan van der Hoeven (1801-1868) en de hoofdconservator van het Rijksmuseum Hermann Schlegel (1804-1884). Inzet van het conflict was het directeurschap van het in 1820 opgerichte Rijksmuseum. Kort nadat in januari 1858 de eerste directeur van het museum, Coenraad Jacob Temminck, was overleden, maakten beiden aanspraak op zijn opvolging.

Wat de machtsstrijd tussen Van der Hoeven en Schlegel goed laat zien is hoe belangrijk de rol was van het museum in de beoefening van de negentiende-eeuwse natuurwetenschap. Niet alleen was het museum de belangrijkste plaats van zoölogisch onderzoek, maar ook een van de krachtigste middelen voor de verspreiding van kennis over de natuur. Juist daardoor gebeurde het in de negentiende eeuw niet zelden dat musea de inzet van strijd tussen geleerden werden. ‘Because it is a vehicle for expressing knowledge claims’, schrijft David Livingstone, ‘the museum’s spatiality has often been an arena of struggle.’¹ Geleerden die zich het bestuur over een museum en met name de zeggenschap over de rangschikking en inrichting van de collectie konden verwerven, hadden daarmee de mogelijkheid om hun intellectuele autoriteit over het vakgebied te laten gelden. Natuurhistorici zonder het gezag over het expositie- en collectiebeleid van een museum — zo kan men met enige overdrijving zeggen — waren veroordeeld tot een positie aan de zijlijn van wetenschap en onderwijs.

Precies dit stond er in de machtsstrijd tussen Van der Hoeven en Schlegel op het spel. Voor beiden betekende het overlijden van Temminck dat zij na ruim dertig jaar in een ondergeschikte positie gewerkt te hebben, eindelijk hun eigen wetenschappelijke en educatieve ambities zouden kunnen verwezenlijken en via het Rijksmuseum een stevige institutionele basis geven. De ongemene heftigheid waarmee Van der Hoeven en Schlegel hun rechten op het directeurschap bepleitten, bracht de autoriteiten in een zeer lastig parket. Geen van beide kandidaten zou zich bij een eventuele nederlaag neerleggen. Van een eensgezinde en harmonieuze samenwerking zou al helemaal geen sprake kunnen zijn want zij hadden niet alleen zeer verschillende persoonlijkheden, maar stonden bovenal in hele andere zoölogische tradities en hadden daardoor volkomen tegengestelde ideeën over de inrichting en samenstelling van het

¹ D. N. Livingstone, *Putting science in its place. Geographies of scientific knowledge* (Chicago-Londen, 2003) 32. Voor andere voorbeelden zie: D. Outram, ‘New spaces in natural history’, in: N. Jardine, J. A. Secord, E. C. Spary, ed., *Cultures of natural history* (Cambridge, 1996) 249-265.